



# خانواده رهیاب هیاهوی مدرن

برگرفته از مقاله: «خانواده در هیاهوی مدرنیسم»  
نوشته سرور اسفندیاری

انسان در آن تأمین می‌شود. این نهاد مهم و سرنوشت‌ساز در زندگی صنعتی و شهری دچار آسیب‌های فراوان شده و از ایفای نقش اساسی خویش بازمانده است. امروزه ارزش‌های خانوادگی با مربوط به خانواده، با ارزش‌های جهانی در تضاد و تناقض‌اند. ارزش‌های خانوادگی مبتنی بر الزامات وفاداری، همدردی، تعهد به یکدیگر و نظایر آن‌ها بین اعضای خانواده است، در حالی که ارزش‌های امروزی و جدید، بیش‌تر متمایل به تخصص، کارایی، دستیابی به موقعیت اجتماعی بهتر و منفعت شخصی بالاتر است.

## خانواده سنتی

در جوامع سنتی، همه افراد یک خانواده برای تأمین مخارج و گذران امور خانوادگی تلاش و کوشش می‌کنند. خانواده سنتی از پدر، مادر، پدر بزرگ و مادر بزرگ تشکیل می‌شود. خانواده سنتی بر تمام رفتار و منش اعضای خود اشراف دارد و جایگاه

خانواده، نهاد دیر پای اجتماع است که محل و مأمن آسایش و آرامش جسم و روان آدمی به‌شمار می‌آید. خانواده جزئی از جامعه است و هر بحرانی که جامعه را فراگیرد، خانواده را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. خانواده، سنگ زیربنای جامعه و تنها نظام اجتماعی است که در همه جوامع مورد پذیرش می‌باشد. خانواده در جوامع گوناگون دارای نقش، پایگاه و منزلتی متفاوت است. خانواده، اگرچه هسته‌ای کوچک از اجتماع محسوب می‌شود، ولی نقش آن در حیات اجتماعی انسان‌ها فوق‌العاده حائز اهمیت است. استواری و تحکیم روابط خانوادگی در بهبود روابط اجتماعی و کاهش مشکلات جامعه نقشی ارزنده و مثبت دارد.

## خانواده، پدیده‌ای جهانی

زندگی خانوادگی، پدیده‌ای جهانی و نهاد خانواده، قدیمی‌ترین و اساسی‌ترین و در عین حال بادوام‌ترین نهاد انسانی است. مراقبت‌های اولیه در خانواده صورت می‌گیرد و نیازهای اساسی

والدین و فرزندان و افراد دیگر خانواده مشخص و مورد احترام است. اگر فرزندان به دلیل ازدواج یا تحصیل از کانون خانوادگی فاصله گرفته‌اند، باز هم زیر چتر حمایتی خانواده قرار دارند و از کمک‌های مادی و معنوی خانواده بهره می‌برند.

دین در جوامع سنتی و خانواده‌های تشکیل دهنده آن، حرف اول را می‌زند و اعتقادات مذهبی در تمام سطوح خانواده به چشم می‌خورد.

ناپهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری در خانواده سنتی، کم و قابل رفع است. افراد دارای هوش عاطفی بالایی‌اند و محبت و فداکاری، پایه روابط را تشکیل می‌دهند. احساس آرامش و سلامت روانی از خصایص خانواده سنتی است. اوقات فراغت در خانواده سنتی، بیش‌تر به صورت کمک کردن و یاری رساندن به دیگران، درد دل کردن، سیر و سیاحت در طبیعت و... می‌گذرد.

### دنیای مدرن و تضعیف کارکردهای خانواده

خانواده کارکردهای گوناگون دارد که اهمیت والای این نهاد مهم تنها در پرتو توجه به ابعاد مختلف آن هویدا می‌شود. هرگونه بی‌توجهی به تعدد کارکردهای خانواده، نوعی بی‌تعدالی ایجاد می‌کند که به دنبال آن خانواده دچار بحران می‌شود.

پژوهشگران، افزایش افسردگی را از عوارض سبک زندگی در قرن حاضر می‌دانند که در آن کانون خانواده از هم گسسته است، اکثر مردم در حالی رشد می‌کنند که در کنار خانواده خود نیستند و والدین وقت کافی صرف فرزندان خود نمی‌کنند. همه این استرس‌ها روی هم جمع شده، افراد را در معرض افسردگی قرار می‌دهند.

افزایش زمینه‌های تحریک جنسی، که به‌ویژه با توسعه ابزارهای جدید فناوری شاهد آنیم، خانواده‌ها را به چالش کشانده است. دنیای مدرن، عصر تنوع، هیجان و نوآوری است و سرعت،

تغییر و تحولات، فوق‌العاده زیاد است.

افزایش فشار ناشی از تعدد مشاغل آقایان و فشار مضاعف ناشی از جمع میان کار خانگی و مشاغل رسمی در زنان، همراه با افزایش اضطراب‌ها و ضعف مهارت زوجین در برقراری ارتباط جنسی، کارکرد جنسی خانواده را نیز تضعیف می‌کند.

امروزه خانواده‌ها در تربیت فرزندان خود با مشکل مواجه شده‌اند. آن‌ها از پرورش فرزندان که دارای صلابت شخصیت و هویت اجتماعی باشند، عاجزند و در نتیجه، فرزندان در مواجهه با بحران‌ها و مسئولیت‌های پیش‌رو بسیار ضعیف و ناپخته عمل می‌کنند و فرزندسالاری در بسیاری از خانواده‌ها توازن کنترل، اقتدار و نظارت والدین را بر هم‌زده است.

مشکل دنیای امروز، بروز بحران هویت در افراد و خانواده‌هاست. گم کردن جهت و معنای زندگی، افراد را دچار آشفتگی کرده است و در رویارویی با مشکلات زندگی و خانوادگی، آنان را به استیصال می‌کشاند. بحران هویت خانواده در عصر حاضر یکی از رویدادهای تلخی است که در گذر از زندگی سنتی به زندگی مدرن، دامنگیر جوامع بشری شده است.

### آسیب‌های فراروی خانواده‌های مدرن

آسیب‌های خانواده به دو دسته درونی و بیرونی تقسیم می‌شوند. آسیب‌های درونی، ناشی از نادیده گرفتن مسائل اخلاقی و حقوقی و عدم رعایت مناسبات، جایگاه‌ها و روابط است که ممکن است توسط مرد، زن یا فرزند انجام شود.

اما از جمله آسیب‌های بیرونی که عوامل آن در خارج از خانواده هستند و خانواده‌های امروزی را شدیداً تحت تأثیر قرار می‌دهند، می‌توان به اشتغال زنان بدون محدودیت و توجه به ضرورت‌ها و نیازها اشاره کرد. در عصر حاضر، با ورود وسایل ارتباط جمعی (رورنامه، کتاب، رادیو، تلویزیون، ماهواره و شبکه‌های اینترنتی)،



زندگی خانوادگی دستخوش تغییر گردیده و واکنش‌هایی را به همراه داشته است.<sup>۵</sup>

مدرن و به روز بودن، اصل و تمامیت خانواده‌ها را به چالش کشیده است. فناوری و اختراعات رنگارنگ، که برای سهولت بخشیدن به زندگی‌های امروزی یا به خانه‌ها گذاشته‌اند، خود به نوعی خانواده‌ها را دچار سردرگمی کرده و مصرف‌گرایی را به خانواده امروزی تحمیل کرده است. مشغولیت بیش از حد والدین، آسیب‌های فراوان به فرزندان وارد می‌کند و خانواده در انجام وظایف خود با مشکل روبه‌رو می‌شود. تأکید فزاینده بر احساسات عاشقانه، کوچک شدن خانواده‌های گسترده، کاهش نقش خانواده، انتقال وظیفه آموزش و پرورش از خانه به مدرسه، انتقال نقش عاطفی و حمایتی از خانواده به مهدکودک و خانه‌های سالمندان، افزایش شمار زنان شاغل در جامعه (عدم حضور مادر در خانه)، تقلیل اقتدار والدین (فرزندسالاری)، استقلال بیش از حد فرزندان، تضعیف پیوندهای خویشاوندی و جدایی اجتماعی و روانی خویشاوندان و... بعضی از دگرگونی‌هایی است که با پدید آمدن فناوری در خانواده ایجاد شده است.<sup>۶</sup>

### مدرنیسم و بی‌اعتباری ارزش‌ها

بینش فردگرایانه، به‌عنوان یکی از شالوده‌های فرهنگ مدرن، در کنار تأثیرات عمیقی که در ابعاد مختلف حیات اجتماعی به‌جای می‌گذارد، نهاد خانواده را نیز به شدت تحت تأثیر قرار داده است. سقوط ارزش‌های اخلاقی، رابطه‌ای نزدیک با سقوط خانواده یا کم‌بها شدن آن دارد.<sup>۷</sup>

واژگونی ارزش‌ها در جهان مدرن، که با نفی دین و اخلاق همراه است، هر کاری را مجاز می‌داند. از آقائی که حیات خانواده را تهدید می‌کند، بی‌اعتباری تدریجی هنجارها، اخلاقیات، اعتقادات مذهبی و ارزش‌های سنتی و به موازات آن، شیوع انواع انحرافات

و رفتارهای غیر متعارف در جامعه است.

فردیت، اصل پیش برنده زندگی اجتماعی در جوامع مدرن و امروزی است. از برجسته‌ترین خصایص و عناصری که شریان‌های حیاتی مدرنیسم را تشکیل می‌دهد، فردگرایی، لذت‌طلبی، بی‌دینی، و حاکمیت اکثریت به مفهوم غربی آن است.

شتاب و سرعت برای بهره‌گیری هر چه بیش‌تر از زمان و فرصت‌ها، اخلاق فردی و اجتماعی را تحت شناع قرار داده است و خانواده سنتی آرام، با ثبات و بی‌دغدغه را تبدیل به خانواده مدرن پراکنده، سردرگم، بی‌ثبات و پراضطراب کرده است. مقدمه و زمینه‌ساز آسیب‌پذیری خانواده امروزی، نادیده گرفتن ارزش‌ها و کم‌رنگ شدن بایدها و نبایدهای دینی و اخلاقی است. در زندگی مدرن، کوشش برای کارایی بیش‌تر، بهره‌وری سرمایه، سودآوری و... آن چنان همه چیز را در سیطره خود می‌گیرد که دیگر جایی برای معنای واقعی حیات و فلسفه زیستن و معنویات باقی نمی‌گذارد.<sup>۸</sup> فرهنگ مدرن، فضایی آزاد و شاد را برای جامعه و خانواده ترسیم کرده است، ولی این تابلوی زیبا و دل‌فریب رنگ و نقشی بادوام و ثابت ندارد.

منبع: ماهنامه پیام زن

شماره دهم - دی ماه ۸۵

### پی‌نوشت‌ها:

- ۱- چکیده مقالات خانواده، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۴: ۱۲/۱۱، ص ۱۱۰.
- ۲- جامعه‌شناسی زنان و خانواده، محمدعلی سبحی، ص ۴۹.
- ۳- کتاب نقد، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ص ۱۷، ۱۳۷۹، ص ۲۸۰.
- ۴- ماهنامه حورا، دفتر مطبوعات و تحقیقات زنان، ص ۱۹، ۱۳۸۵، ص ۷-۶.
- ۵- کتاب نقد، ص ۲۵-۲۴، ص ۲۰۹.
- ۶- عوامل مؤثر در انحراف ارزش‌ها، شمس‌اله مریدی، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، قم، ج اول، ۱۳۸۳، ص ۹۵.
- ۷- جامعه‌شناسی زنان و خانواده، ص ۲۴-۲۳.
- ۸- بحران جامعه مدرن، ص ۱۰۹.